

Miialiila Virtanen

VTM, tohtorikoulutettava, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto

Mikko Aaltonen

VTT, johtava asiantuntija, Oikeusministeriö

Sasu Tyni

HTT, tutkijatohtori, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto

Janne Kivivuori

VTT, professori, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsingin yliopisto

VANKILAKOULUTUKSEN VAIKUTUS UUSINTARIKOLLISUUTEEN JA VAPAUTUMISEN JÄLKEISEEN TYÖSSÄKÄYNTIIN

Edilex 2020/3

Referee-artikkeli

Julkaistu 17.01.2020

www.edilex.fi/artikkelit/20398

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	2
2	TUTKIMUKSEN TAUSTAA.....	3
2.1	VANKILAKOULUTUS SÄÄDÖKSISSÄ.....	3
2.2	VANKIEN OPISKELUVALMIUDET.....	3
2.3	VANKILAKOULUTUS KÄYTÄNNÖSSÄ.....	4
3	TUTKIMUKSEN TAVOITTEET.....	5
4	AIEMPI TUTKIMUS.....	5
5	AINEISTO JA MENETELMÄT.....	6
5.1	AINEISTO.....	6
5.2	TUTKIMUSASETELMA JA KALTAISTUSMENETELMÄ.....	7
5.3	KALTAISTAMISEEN KÄYTETYT MUUTTUJAT.....	7
5.4	ANALYYSIMENETELMÄT.....	10
6	TULOKSET.....	10
7	YHTEENVETO.....	14
7.1	KESKEISET TULOKSET.....	14
7.2	RAJOITUKSET.....	15
7.3	POHDINTAA.....	16
	LÄHTEET.....	17

1 JOHDANTO

Vankiloista vapautui vuonna 2017 kaikkiaan 3198 vankeusvankia.¹ Vaikka vankeusrangaistuksen perimmäinen tavoite on rikokseton elämäntapa (VL 1:2), on vankien sopeutuminen yhteiskuntaan rangaistuksen suorittamisen jälkeen todettu haastavaksi. Vapautuneiden vankeusvankien uusintarikollisuustaso on Suomessa vakiintunut noin 60 prosenttiin viiden vuoden seuranta-aikana.²

Koulutus on yksi keino, jolla vankien vapautumisen jälkeistä sosiaalista integraatiota ja työllistymistä pyritään lisäämään ja vastaavasti vähentämään uusintarikollisuutta. Vankiloiden muita kuntouttavia aktiivitoimintoja ovat muun muassa työ, päihdekuntoutusohjelmat, uusintarikollisuutta vähentävät ohjelmat ja muu sosiaalinen kuntoutus.³

Väestötasoiset tutkimukset osoittavat, että yksilön koulutustasolla ja rikoskäyttäytymisellä on Suomessa voimakas yhteys⁴, ja ilman toisen asteen koulutusta jäämisellä on rikollisuutta lisäävä vaikutus⁵. Erityisesti vankien koulutustason tiedetään olevan huomattavasti muuta väestöä matalampi. Selvitysten perusteella reilu kuusi prosenttia vangeista ei ole suorittanut perusopetuksen oppimäärää.⁶ Kansainväliseen tutkimukseen perustuvien meta-analyyysien perusteella tiedetään, että koulutautuminen vankeusaikana vähentää uusintarikollisuutta usean tutkimuksen mukaan.⁷ Vankilakoulutuksen on todettu myös kasvattavan työllistymisen todennäköisyyttä vankeuden jälkeen.⁸ Suomalaisia tutkimuksia vankilakoulutuksen vaikutuksesta uusintarikollisuuteen tai työllistymiseen ei kuitenkaan toistaiseksi ole tehty.⁹

Oikeusministeriö on painottanut vangeille järjestettävän perusopetuksen tärkeää roolia osana vankien kuntoutusta ja uusintarikollisuuden ehkäisyä. Sen mukaan vangit tulisi huomioida keskeisenä perusopetusta tarvitsevana oppivelvollisuusikäen ylittäneiden ryhmänä.¹⁰ Aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa¹¹ todetaan, että vankilaopetusta järjestettäessä tulee ottaa huomioon vankilaympäristön erityisvaatimukset. Vangeilla on muuhun väestöön verrattuna enemmän oppimisvaikeuksia sekä päihde- ja mielenterveysongelmia.

Tässä tutkimushankkeessa tarkastellaan vankilakoulutuksen vaikutusta vapautuvien vankien uusintarikollisuuteen ja vankeuden jälkeiseen työssäkäyntiin. Koulutuksen suorittaneiden vankien uusintarikollisuutta verrataan rikos-, vankeus- ja koulutustaustaltaan samankaltaisiin vankeihin, jotka eivät suorittaneet tutkintoa vankeuden aikana. Hankkeessa käytetään Rikosseuraamuslaitoksen, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin ja Tilastokeskuksen rekisteriaineistoja, ja sen on rahoittanut Rikosseuraamuslaitos.¹²

¹ Rikosseuraamuslaitos 2017.

² Rikosseuraamuslaitos 2017.

³ Rikosseuraamuslaitos 2017.

⁴ Aaltonen 2013.

⁵ Huttunen ym. 2018.

⁶ Koski ja Mäki 2006, Koski ja Miettinen 2007.

⁷ Davis ym. 2013, Ellison ym. 2017, Bozick ym. 2018.

⁸ Davis ym. 2013, Ellison ym. 2017.

⁹ Tyni 2015.

¹⁰ Oikeusministeriön muistio 279/44/2016.

¹¹ Aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2017.

¹² Kiitämme Ilppo Alataloa ja Kati Sunimentoa käsikirjoituksen kommentoinnista.

2 TUTKIMUKSEN TAUSTAA

2.1 VANKILAKOULUTUS SÄÄDÖKSISSÄ

Rikosseuraamuslaitoksen lakisääteisiin tehtäviin kuuluu vankien sosiaalisen integroitumisen edistäminen vapautumisen jälkeen.¹³ Yksi tähän tähtäävä keino on vankilassa annettava koulutus. Rangaistuslaitoksessa järjestettävä opetus voi osaltaan tukea vankeuslain mukaisia tavoitteita vahvistaa vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan, ylläpitää ja parantaa vangin ammattitaitoa ja osaamista sekä työ- ja toimintakykyä ja tukea vangin päihteetöntä elämäntapaa (VL 8:1).¹⁴

Vankeuslain 8 luvun 8 §:n mukaan vanki voi osallistua vankilassa tai sen ulkopuolella järjestettävään koulutukseen. Rikosseuraamusalue tai vankila sopii vankilassa toteutettavasta tutkintoon johtavasta tai muusta koulutuksesta koulutuksen järjestäjien kanssa. Vankilassa järjestettävässä koulutuksessa noudatetaan lisäksi soveltuvin osin, mitä kyseisestä koulutuksesta säädetään muualla lainsäädännössä. Vangille, joka ei ole suorittanut perusopetuksen oppimäärää, on annettava tilaisuus sen suorittamiseen. Edelleen vankeuslain mukaan vangin opintoja on ohjattava ja tuettava sekä opiskelunestystä seurattava. Jos vanki suorittaa opintoja vankilassa, hänen saamastaan todistuksesta ei saa ilmetä, että opinnot on suoritettu vankilassa (VL 8:8).

Vankeuslain lisäksi vankilakoulutusta säätelevät Suomen perustuslaissa säädettävät sivistykselliset oikeudet. Perustuslaki (16 §) turvaa jokaiselle oikeuden maksuttomaan perusopetukseen ja mahdollisuuden saada kykijensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta. Vankilakoulutukseen vaikuttavat tämän lisäksi kansainväliset rangaistuslaitoksessa järjestettävää opetusta koskevat suositukset.¹⁵

2.2 VANKIEN OPISKELUVALMIUDET

Vangeilla on todettu olevan muuhun väestöön verrattuna enemmän erilaisia oppimisvaikeuksia ja mielenterveyden ongelmia. Nämä vankipopulaatiossa yleiset opiskelua vaikeuttavat tekijät tulee ottaa huomioon, kun tarkastellaan vankilassa kouluttautumisen yhteyttä vankien myöhempään elämään.

Neurokognitiiviset häiriöt sekä lukemisen, kirjoittamisen ja matematiikan ongelmat ovat vangeilla yleisiä, mikä ilmenee muun muassa vaikeuksina peruskoulun suorittamisessa. Vuonna 2009 julkaisussa lyhytaikaisvankitutkimuksessa lyhytaikaisvankeja (N=371) verrattiin saman ikäisestä miesväestöstä arvottuun, vapaudessa elävään normaalipopulaatioon (N=445). Koulunkäynti erosi ryhmissä voimakkaasti. Vangeista 23 prosenttia oli jäänyt luokalle, kun verrokeista tämän oli kokenut viisi prosenttia. Vangeista 31 prosenttia oli ollut erityis- tai tarkkailuluokalla, kun vastaava osuus verrokeista oli kaksi prosenttia. Kun vastaajilta kysyttiin, oliko sinulla kouluaikana vaikeuksia ymmärtää kirjoitettua tekstiä, vangeista joka kuudes (17 prosenttia) ja verrokeista seitsemän prosenttia ilmoitti kärsineensä lukemisvaikeuksista.¹⁶ Myös terveystutkimuksessa on havaittu lukihäiriöiden kuten dysleksian korkea esiintyvyys vankipopulaatiossa.¹⁷ Koulutuksen ongelmat saattavat liittyä myös vankipopulaatioissa yleiseen alhaiseen itsekontrolliin.¹⁸ Psykiatrian puolella on tältä osin havaittu tarkkaavaisuus- ja ylivilkkaushäiriön laaja esiintyvyys vankipopulaatiossa.¹⁹

¹³ Laki Rikosseuraamuslaitoksesta 953/2009, 1 luku 2 §.

¹⁴ Ks. myös aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2017.

¹⁵ Council of Europe 1990, Council of Europe 2006.

¹⁶ Kivivuori & Linderborg 2009, 25–26.

¹⁷ Lindgren ym. 2002.

¹⁸ Kivivuori & Linderborg 2009, 22–23.

¹⁹ Lindgren ym. 2002.

Kognitiivisten ongelmien ohella vankien keskuudessa on keskimääräistä enemmän myös mielenterveyden ongelmia. Vankien mielenterveyttä on kartoitettu Joukamaan ym. (2010) vankien terveydentilaa koskevassa tutkimuksessa (N=711). Mielenterveyden häiriöt olivat vangeilla hyvin yleisiä: tutkimuksen vangeista 93,8 prosentilla oli elämän aikana ollut jokin mielenterveyden häiriö (tutkimushetkellä 76,8 prosentilla). Päihdehäiriöiden lisäksi muut Axis 1 -ryhmän häiriöt sekä persoonallisuushäiriöt ovat näistä yleisimpiä.²⁰

Tiina Tuominen (2018) tutki väitöskirjassaan suomalaisten miesvankien (N=72) neurokognitiivista suoriutumista, lukemisen, kirjoittamisen ja matematiikan ongelmia sekä niiden yhteyksiä psykiatrisiin häiriöihin. Neurokognitiivisista ongelmista erityisesti ongelmat hienomotoriikassa, visuaalisessa hahmottamisessa, kielellisessä ymmärtämisessä, visuaalisessa sekä kielellisessä muistissa sekä tarkkaavuuden siirtämisessä olivat yleisiä. Rikoksen uusijoilla oli taipumusta impulsiiviseen reagointiin. Tutkimuksen vangeista 22,7 prosentilla oli vakavia lukemisen ja 25,3 prosentilla vakavia kirjoittamisen ongelmia. 15,1 prosentilla vangeista oli vähintään keskivakavia ongelmia matematiikassa. Mielenterveyden häiriöitä koskevat tulokset vastasivat Joukamaan ym. tuloksia vuodelta 2010. 93,7 prosentilla oli ollut elämän aikana jokin mielenterveyden häiriö. Persoonallisuushäiriöt olivat näistä yleisimpiä: 70,9 prosentilla oli elämän aikana ollut jokin persoonallisuushäiriö, joista antisosiaalinen persoonallisuushäiriö oli kaikkein yleisin (65,8 prosentilla).²¹

Nämä vankien opiskeluvalmiuksiin vaikuttavat seikat ovat huomionarvoisia pohdittaessa ryhmää, jolle vankilakoulutusta tarjotaan. Ei ole siis yllättävää, että vankien koulutuksen taso on muuta väestöä heikompi.²²

2.3 VANKILAKOULUTUS KÄYTÄNNÖSSÄ

Vankipopulaatiossa yleisten oppimisvaikeuksien, mielenterveyden ongelmien ja päihdeongelmien kuntoutus on tärkeää opiskeluvalmiuksien parantamiseksi. Opiskelu toimii usein osana vangin kuntoutumista. Erityisesti aikuisten perusopetuksen alkuvaiheen opinnot, joita voidaan integroida vankilan muuhun toimintaan, tukevat arjen taitojen kehittymistä sekä antavat vankina olevalle opiskelijalle tietoa ja kokemusta hänen omista oppimistaidoistaan.²³

Vankiloissa onkin panostettu yleissivistävään koulutukseen, mutta pääpaino on kuitenkin ollut ammattiopetuksessa, jonka lisäämisen on nähty olevan yksi parhaista keinoista selviytyä vapautumisen jälkeen yhteiskunnassa. Opintoja harjoittava vanki on voitu vapauttaa työnteosta ja vangille on voitu myöntää lupa opiskella laitoksen ulkopuolella. Myönnettyjen opintolupien määrä on noussut erityisesti 1980-luvulta lähtien. Kasvuun on vaikuttanut muun muassa peruskoulu- ja lukio-opetuksen vakiintuminen ja laajentuminen vankiloissa.²⁴

Vuonna 2008 avolaitosten keskivertovanki käytti 11 prosenttia ajastaan koulutukseen, kun suljetuissa laitoksissa vastaava osuus oli kuusi prosenttia.²⁵ Vuonna 2017 opiskelun osuus oli kahdeksan prosenttia vankien kokonaisajankäytöstä.²⁶ Koulutukseen osallistui 2057 vankia eli 27 prosenttia kaikista vangeista. Eniten vankeja osallistui valmentavaan koulutukseen ja ammatilliseen koulutukseen. Ammatillisia ja yleissivistäviä tutkintoja suoritettiin 65 vuonna 2017.²⁷

²⁰ Joukamaa ym. 2010.

²¹ Tuominen 2018.

²² Tyni & Blomster 2012, 622.

²³ Aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2017.

²⁴ Tyni & Blomster 2012, 622.

²⁵ Tyni & Blomster 2012, 624.

²⁶ Rikosseuraamuslaitos 2017.

²⁷ Rikosseuraamuslaitos 2018.

3 TUTKIMUKSEN TAVOITTEET

Vankien kouluttautumisen tukeminen on siis todettu tärkeäksi tavoitteeksi ohjelmallisissa suunnitelupapereissa. Vähemmän tiedetään siitä, miten koulutus tosiasiallisesti vaikuttaa. Vähentääkö vankilassa saatu koulutus uusintarikollisuutta vapautumisen jälkeen? Lisääkö se muuten vangin kiinnittymistä sosiaalisiin instituutioihin, kuten työhön, vapautumisen jälkeen? Näitä kysymyksiä ei ole tois-taiseksi arvioitu empiirisesti maassamme (ks. kohta 3 jäljempänä, jossa tarkastellaan aiempaa tutki-musta).

Kriminologisen teorian valossa koulutuksen voi olettaa tehostavan vankien kiinnittymistä sosiaalisiin instituutioihin, jotka toimivat samalla sosiaalisen kontrollin lähteenä. Sosiaalisiin instituutioihin kiin-nittymisen taas voidaan olettaa vähentävän riskiä rikoskäyttäytymisen jatkumiselle. Se, onko vankila-koulutuksella näitä positiivisia vaikutuksia, on kuitenkin empiirinen kysymys. Useat tekijät saattavat estää tällaisia vaikutuksia. Eräs haaste on vankipopulaatiossa yleiset oppimis- ja motivaatiovaikeu-det.

Tämän tutkimuksen tavoitteena on tarkastella vuosina 2007–2016 vapautuneiden uuden tutkinnon vankila-aikana suorittaneiden vankien (koeryhmä N=346) uusintarikollisuutta suhteessa kaltaistet-tuun verrokkiryhmään (N=1038) maksimissaan viiden vuoden seuranta-aikana. Tutkimuskysymys on siten, vaikuttaako vankilassa suoritettu tutkinto vangin uusintarikollisuuteen vapautumisen jälkeen. Tämän lisäksi tarkastellaan vankilakoulutuksen yhteyttä vankien työllistymiseen ja pääasialliseen toimintaan vankeuden jälkeen.

4 AIEMPI TUTKIMUS

Vankilakoulutuksen vaikutusta uusintarikollisuuteen on tutkittu paljon erityisesti Yhdysvalloissa. Ai-heesta tehtyjen tutkimusta kokoavien katsausten perusteella vankilakoulutuksella on pääsääntöisesti huomattu olevan rikosten uusimista ehkäisevä vaikutus.²⁸ Vankilakoulutuksen on joissain tutkimuk-sissa todettu myös kasvattavan työllistymisen todennäköisyyttä vankeuden jälkeen.²⁹

Vuonna 2013 tehdyn meta-analyysin mukaan vankilakoulutukseen osallistuneilla vangeilla on keski-määrin 43 prosenttia pienempi todennäköisyys uusia rikoksensa kuin vangeilla, jotka eivät osallistu koulutukseen. Tämä tarkoittaa 13 prosenttiyksikön laskua rikosten uusimisen todennäköisyydessä niiden kohdalla, jotka osallistuivat koulutukseen. Saman meta-analyysin mukaan vankeuden aikana kouluttautuneet työllistyivät vapaudessa todennäköisemmin kuin vangit, jotka eivät osallistuneet vankeuden aikana koulutukseen.³⁰ Vuonna 2017 tehdyssä katsauksessa todettiin vankilakoulutuk-seen osallistumisen laskevan rikosten uusimisriskiä noin kolmanneksella.³¹

Uusimmassa, vuonna 2018 julkaistussa yhdysvaltalaisesta tutkimusta kokoavassa meta-analyysissä tarkasteltiin vankilakoulutuksen vaikutusta uusintarikollisuuteen ja vankeuden jälkeiseen työllisyy-teen. Meta-analyysi perustui vuosien 1980–2017 välillä julkaistuihin tutkimuksiin, jotka sijoittuvat Marylandin asteikolla³² vähintään tasolle 2. Vankilakoulutukseen osallistuneilla vangeilla on tutki-muksen mukaan 32 prosenttia pienempi riski rikosten uusimiseen kuin vangeilla, jotka eivät osallistu

²⁸ Wilson ym. 2000, MacKenzie 2006, Aos ym. 2006, Davis ym. 2013, Ellison ym. 2017, Bozick ym. 2018.

²⁹ Davis ym. 2013, Ellison ym. 2017.

³⁰ Davis ym. 2013.

³¹ Ellison ym. 2017.

³² Marylandin asteikko on yleisesti käytetty arviointitutkimuksen näyttötasojen luokittelu. Mitä korkeampi taso, sitä vahvemmin tutkimus antaa näyttöä toimenpiteen vaikutuksista tai niiden puuttumisesta. Tarkemmin ks. Kivivuori ym. 2018, 347.

koulutukseen. Kun tarkastelu rajoitettiin kaikkein robusteimman tutkimusasetelman tutkimuksiin (Maryland-asteikon tasot 4 ja 5), oli koulutukseen osallistuneilla vangeilla 28 prosenttia pienempi riski rikosten uusimiseen. Työllistymisen osalta havaittiin, että vankilakoulutukseen osallistuneilla on 12 prosenttia suurempi todennäköisyys työllistymiselle kuin vangeilla, jotka eivät osallistuneet koulutukseen. Kun tarkastelu rajattiin Maryland-tasojen 4–5 tutkimuksiin, ei tilastollisesti merkitsevää yhteyttä työllistymiseen enää löydetty. Meta-analyyysiin sisältyvät kaksi tutkimusta, joissa oli käytetty satunnaistettua koeasetelmaa (Maryland-asteikon taso 5), koskivat ammatilliseen koulutukseen perustuvaa kuntoutusohjelmaa *The Sandhills Vocational Delivery System Experiment in North Carolina*. Rikosten uusimisen riski oli ohjelman läpikäyneillä 49 alhaisempi kuin verrokkiryhmällä.³³

Tyni ja Blomster³⁴ ovat tutkineet vankitoimintojen vaikutusta uusintarikollisuuteen Suomessa. Heidän tuloksensa osoittivat, että suljetuista vankiloista tai avovankiloista vapautuneiden vankien toimintoihin osallistumisen määrä ei vaikuttanut tilastollisesti merkittävästi uusimisriskiin. Tutkimuksessa koulutus oli vain osa vankitoimintoja, joten tulokset eivät välttämättä kerro nimenomaan koulutuksen vaikutuksesta. Tutkimustulokset korostivat vankityön vaikutuksia uusintarikollisuuteen, koska sen osuus oli selvästi suurin kaikista vankiloitten järjestämästä vankitoiminnasta.

Ruotsin rikosentorjuntaneuvosto (Brottsförebyggande rådet, Brå) on tutkinut vuonna 2010 työmarkkinakoulutuksen/amatillisen koulutuksen vaikutusta uusintarikollisuuteen ja vapautumisen jälkeiseen työllisyyteen. Tutkimuksessa verrattiin rekisteriaineistoa käyttäen vuosina 2005–2006 kouluttautuneita ja heidän verrokkejaan vuoden päästä vapautumisesta (N=1100). Rikosten uusimisen tasossa ei ollut eroa koe- ja verrokkiryhmien välillä. Koeryhmän vangeista 43 prosenttia ja verrokkiryhmän vangeista 44 prosenttia uusi rikoksen vapautumista seuraavan vuoden aikana. Vankilakoulutus oli yhteydessä parantuneeseen työllisyystilanteeseen vankeuden jälkeen. Vankilassa kouluttautuneista 39 prosenttia oli työllistynyt vuoden päästä vapautumisesta, kun vastaava luku vuosi ennen vankeutta oli 26 prosenttia. Verrokkiryhmän vangeista 32 prosenttia oli vuoden päästä vapautumisesta työssäkäyviä ja vuotta ennen vankeutta 28 prosenttia. Työllisten osuus nousi siis koeryhmässä 13 prosenttia ja verrokkiryhmässä 4 prosenttia.³⁵ Norjalaistutkimuksessa puolestaan havaittiin, että pidempiin vankeusrangaistuksiin tuomittujen vähäisempää uusintarikollisuutta ja parempaa työllistymistä selitti todennäköisesti laajempi osallistuminen työhön valmentaviin ohjelmiin.³⁶

5 AINEISTO JA MENETELMÄT

5.1 AINEISTO

Hanke toteutettiin rekisteritutkimuksena, jossa pääasiallisia tietolähteitä ovat Rikosseuraamuslaitoksen vankitietojärjestelmä ja Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin Rikosten ja seuraamusten tutkimusrekisteri. Vankitietojärjestelmästä saatiin tiedot vankeusaikana suoritetuista tutkinnoista. Koska kyseessä oli retrospektiivinen tutkimus, ei uusi kysely- tai haastattelupohjainen tiedonkeruu koulutuksen suorittamista edeltävästä tilanteesta ollut mahdollista.

Tiedot uusintarikollisuudesta perustuvat pääosin Rikosten ja seuraamusten tutkimusrekisteriin (tuomiot, rangaistusmääräykset ja erät poliisin tietoon tulleet rikokset). Uusintarikollisuuden mittarina käytetään aikaa seuraavaan rikustuomioon. Mittari ei siten sisällä rikesakkoja tai syyttäjän vahvista-

³³ Bozick ym. 2018.

³⁴ Tyni & Blomster 2012.

³⁵ Brå 2010.

³⁶ Bhuller ym. 2018.

mia rangaistusmääräyksiä. Lisäksi tarkastellaan sitä, ovatko koulutuksen suorittaneet vangit työllistyneet verrokkiryhmää paremmin vapautumisen jälkeen. On mahdollista, että koulutuksen mahdollinen rikollisuutta vähentävä vaikutus toteutuu nimenomaan paremman työllisyyden kautta.

Vankeutta koskevat tiedot saatiin Rikosseuraamuslaitoksen Vankitietojärjestelmästä (VATI, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti) poimituista vuosina 2007–2016 vapautuneista vankeusvangeista (N=34846). Tutkimusaineisto sisältää vankien koulutustiedot vankilakausittain. Tiedot uusintarikollisuudesta liitettiin aineistoon Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin poliisin tietoon tullutta rikollisuutta kuvaavista tietokannoista. Tähän tutkimusaineistoon yhdistettiin vankien sosiodemografisia (ml. koulutustaso) tietoja Tilastokeskuksen FOLK perustieto -valmisaineistosta.

5.2 TUTKIMUSASETELMA JA KALTAISTUSMENETELMÄ

Vaikuttavuustutkimuksessa optimaalinen tutkimusasetelma olisi satunnaistettu koe, jossa tutkimukseen osallistuvat henkilöt arvotaan koe- ja verrokkiryhmiin. Satunnaistamisen onnistuessa ryhmät muodostuvat keskimäärin samanlaisiksi havaittujen ja havaitsemattomien muuttujien suhteen. Tämän tutkimuksen kohdalla osallistujien satunnaistaminen ei kuitenkaan ole mahdollista, joten koe- ja verrokkiryhmät kaltaistettiin vastaamaan toisiaan keskeisten taustamuuttujien (ks. sivu 9 kaltaistamiseen käytetyt muuttujat) osalta. Maryland-asteikolla tutkimuksen näyttötaso on toiseksi korkeimmalla tasolla (4, asteikko 1–5). Koeryhmällä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa tutkinnon suorittaneita, verrokkiryhmällä muuten samankaltaisia vankeja, jotka eivät suorittaneet tutkintoa vankeusaihana. Pitkälti vastaavaa asetelmaa on hyödynnetty myös aikaisemmissa suomalaisissa arviointitutkimuksissa.³⁷

Kaltaistukseen käytettiin monimuuttujakaltaistusta, jossa ryhmien etäisyyttä taustamuuttujien suhteen arvioidaan niin sanotun Mahalanobis-etäisyyden perusteella.³⁸ Tavoitteena on löytää kullekin tutkinnon suorittaneelle vangille kolme verrokkia, jotka vastaisivat vankeutta edeltäneen taustansa suhteen koeryhmän vankia. Menetelmänä käytettiin R-ohjelmiston Genetic Matching -algoritmia³⁹, joka automatisoi verrokkien löytämisprosessin etsimällä jokaiselle taustamuuttujalle iteratiivisesti optimaalisen painokertoimen, joka maksimoi tutkimus- ja verrokkiryhmien tasapainon kaikkien taustamuuttujien suhteen⁴⁰. Tavoitteena on siten verrata vankilassa tutkinnon suorittaneiden vankien uusintarikollisuutta rikos- ja koulutustaustaltaan samankaltaisiin vankeihin, jotka eivät suorittaneet tutkintoa vankeuden aikana. Uusintarikollisuuden ohella tutkimuksessa tarkastellaan vankeuden jälkeistä työssäkäyntiä ja Tilastokeskuksen luokituksen mukaista niin sanottua pääasiallista toimintaa koe- ja verrokkiryhmissä.

5.3 KALTAISTAMISEEN KÄYTETYT MUUTTUJAT

Koe- ja verrokkiryhmien taustamuuttujien jakaumat ennen kaltaistusta on esitetty taulukossa 1. Jokaiselle vankilassa koulutuksen suorittaneelle henkilölle poimittiin kolme verrokkia ilman takaisinpanoa. Tämä tarkoittaa sitä, että sama henkilö voi toimia verrokkina useammalle koeryhmän jäsenelle, mikäli hänellä oli useampi vankeusjakso aineistossa, mutta saman henkilön yksittäinen vankeusjakso vain yhden kerran. Kaltaistusmuuttujina käytettiin ikää, sukupuolta, koulutusastetta ja pääasiallista toimintaa vankeutta edeltäneenä vuonna, ja lisäksi vankeustietoja (vankilakertoja, vangitsemis- ja vapautumisvuosia sekä nykyisen vankilakauden pituutta).

³⁷ Aaltonen & Hinkkanen 2014; Konttila, Aaltonen & Tyni 2018.

³⁸ Diamond & Sekhon 2013.

³⁹ Sekhon 2011, ks. myös Skardhamar & Savolainen 2014.

⁴⁰ Sekhon 2011, Diamond & Sekhon 2013.

Merkittävin epätasapaino ryhmien välillä ennen kaltaistusta koski rangaistuksen pituutta. Koulutuksen suorittaneiden vankeuskaudet olivat keskimäärin lähes neljä vuotta pitkiä, kaikkien muiden alle vuoden mittaisia. Kaltaistuksen jälkeen ero oli enää kuukauden. Tätä lähtökohtaista eroa selittää ennen kaikkea koulutuksen pitkä kesto: kovin lyhyiden vankeuskausien aikana on mahdotonta suorittaa kokonaista tutkintoa. Toisaalta tämä kertoo siitä, että tutkinnon suorittaneita vankeja ei ole mielekästä verrata niin sanottuun keskimääräiseen vankiin, koska vankeuskaudet ovat selvästi pidempiä ja niitä edeltäneet rikokset loogisesti keskimääräistä vakavampia. Koska kaltaistuksen tarkoituksena on tasapainottaa myös havaitsemattomissa muuttujissa olevia eroja, on rohkaisevaa, että valittujen muuttujien suhteen tapahtuneen kaltaistamisen jälkeen myös päärikosta mittaava muuttuja tasapainottuu lähes täysin koe- ja verrokkiryhmien välillä. Väkivaltarikoksista tuomittujen osuus kasvaa selvästi verrokkiryhmässä kaltaistuksen jälkeen. Kaiken kaikkiaan kaltaistaminen onnistui hyvin, ja aineistosta onnistuttiin löytämään kolme uniikkia verrokkia kullekin koeryhmän jäsenelle siten, että taustamuuttujien jakaumat kaltaistamisen jälkeen ovat lopullisessa aineistossa varsin samanlaiset.

Taulukossa 1 esitetään myös tiedot vankilassa suoritetuista tutkinnoista. Ammatillinen tutkinto on yleisin vankilassa suoritettu tutkinto: 63,3 prosenttia koeryhmän henkilöistä oli suorittanut vankeudessa jonkin ammatillisen tutkinnon. Perustutkinnon oli suorittanut 23,1 prosenttia ja ylioppilastutkinnon 13,6 prosenttia koeryhmän vangeista. Vankeutta edeltävä koulutusaste oli puolestaan keskimäärin matala: 69,9 prosenttia oli suorittanut korkeintaan peruskoulun, korkeakoulututkinnon ainoastaan kolme prosenttia.

Taulukko 1. Tutkimusaineiston taustamuuttujat koeryhmässä ja verrokkiryhmässä ennen ja jälkeen kaltaistuksen (prosenttiosuus tai keskiarvo)

	Koeryhmä	Verrokkiryhmä	
		Ennen	Jälkeen
Sukupuoli (%)			
Mies	91,9	92,4	91,9
Nainen	8,1	7,6	8,1
Koulutusaste vankilaan tullessa (%)			
Enintään perusaste	69,9	70,0	70,9
Toinen aste ¹	27,2	27,3	27,0
Korkeakouluaste ²	2,9	2,5	2,1
Pääasiallinen toiminta vankilaan tullessa (%)			
Työllinen	17,1	11,2	16,0
Työtön	36,1	40,2	37,9
Opiskelija, koululainen	9,0	4,5	6,9
Eläkeläinen	2,6	12,2	4,7
Muu työvoiman ulkopuolella oleva	33,5	30,6	33,3
Ikä vapautuessa (ka)			
	35,9	37,5	37,1
Vankilassa suoritettu tutkinto (%)			
Peruskoulututkinto	23,1		
Ammatillinen tutkinto	63,3		
Ylioppilastutkinto ³	13,6		
Vankeustiedot (ka)			
Vankilakerrat	3,9	4,6	4,0
Vangitsemisvuosi	2008	2010	2007
Vapautumisvuosi	2011	2011	2011
Rangaistuksen pituus (päivää)	1370	262	1343
Päärikos (%)			
Ryöstö (RL 31.1-3)	7,8	4,5	7,5
Varkausrikokset (RL 28)	9,5	16,4	8,9
Muu omaisuusrikos	7,2	12,9	6,6
Murha, tappo tai emt. yritys	33,5	3,9	31,6
Muu väkivaltarikos	17,3	19,7	19,4
Siveellisyysrikos	2,0	2,3	3,6
Huumausainerikos	18,2	10,0	18,6
Liikennejuopumus	3,8	29,4	3,2
N	346	34846	1038

¹ Sisältää erikoisammattikoulutusasteen

² Sisältää alimman korkea-asteen sekä alemman ja ylemmän korkeakouluasteen

³ Sisältää korkea-asteen tutkinnot

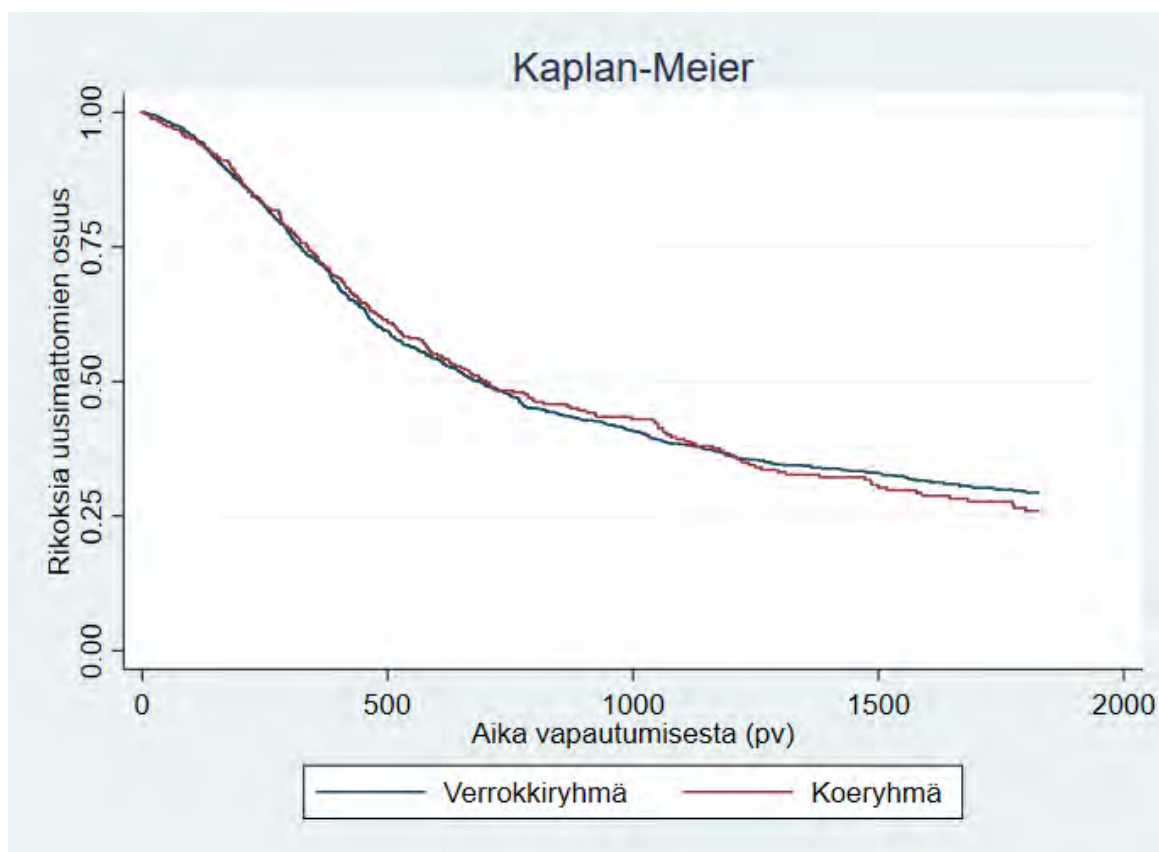
5.4 ANALYYSIMENETELMÄT

Koe- ja verrokkiryhmien eroja eri vastemuuttujissa tarkastellaan Coxin regressioanalyysin ja ristiintaulukoinnin keinoin. Uusintarikollisuutta koskevassa analyysissä tarkastellaan aikaa seuraavaan tuomioon maksimissaan viiden vuoden seuranta-aikana. Niin sanotun eloonjäämisanalyysin avulla voidaan hyödyntää aikaisemmin vankilasta vapautuneiden pidempi seuranta-aika ja huomioida samalla seuranta-aikojen erot. Tämän analyysin päätulos esitetään niin sanotun Kaplan-Meier -kuvion avulla, joka kuvaa aikaa seuraavaan rikokseen koe- ja verrokkiryhmissä. Työssäkäynnin osalta vastemuuttujan tieto koskee vuoden lopun tilannetta, eikä ajallisesti tarkkaa tietoa työssäkäynnin alusta ollut saatavilla. Tästä syystä tässä analyysissä tarkastellaan pääasiallista toimintaa yhtenä ajanhetkenä vapautumisen jälkeisen vuoden lopussa. Pääasiallista toimintaa kuvaava muuttuja on erityisen käyttökelpoinen siksi, että se erittelee muut kuin työssäkäyvät opiskelijoihin, työttömiin ja työvoiman ulkopuolisiin.

6 TULOKSET

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli tarkastella vankilakoulutuksen vaikutusta vapautuvien vankien uusintarikollisuuteen ja vankeuden jälkeiseen työssäkäyntiin. Keskeinen rikosten uusimista koskeva tulos on esitetty Kaplan-Meier -käyrinä kuviossa 1. Kuvioista nähdään rikoksen uusineiden osuus koe- ja verrokkiryhmissä viiden vuoden seuranta-ajalla. Kuvion y-akseli kuvaa sitä osuutta ryhmistä, joka ei ole tiettyyn aikaan (x-akseli) mennessä uusinnut rikosta. Rikosten uusimisen taso ja nopeus kehittyvät ryhmässä lähes identtisesti. Uusineiden osuus kasvaa ensimmäisen vuoden aikana 25 prosenttiin, ja kahden vuoden sisällä vapautumisesta rikoksen on uusinnut 50 prosenttia kummankin ryhmän henkilöstä. Tämän jälkeen kasvu hidastuu, ja seuranta-ajan lopussa lähes kolme neljästä koeryhmän henkilöstä on uusinnut rikoksen. Verrokkiryhmän uusimistaso jää seuranta-ajan lopussa hieman koeryhmää alhaisemmaksi. (Kuvio 1.)

Kuvio 1. Rikoksen uusineiden osuus viiden vuoden seuranta-ajalla koe- ja verrokkiryhmissä (N=1384)

Cox-regressioanalyysi vahvistaa ohessa esitetyn visuaalisen tuloksen: koe- ja verrokkiryhmien välillä on olematon ero. Rikosten uusimisessa ei ole tilastollisesti merkitsevää eroa koeryhmän ja verrokkiryhmän välillä. Tämä viittaa siihen, että tutkinnon suorittaminen vankeuden aikana ei vaikuta uusintarikollisuuteen. Analyysissa on huomioitu vankien ikä vapautumisen hetkellä. Ikä on yhteydessä rikosten uusimiseen: kun ikä kasvaa yhdellä vuodella, uusimisen todennäköisyys laskee neljällä prosentilla. (Taulukko 2, malli 1.)

Taulukko 2. Rikosten uusiminen koe- ja verrokkiryhmissä

	HR	95% CI
Malli 1:		
Koeryhmä	0,95	0,82-1,11
Ikä vapautuessa	0,96***	0,95-0,97
Malli 2:		
Peruskoulututkinto	1,00	
Ammatillinen tutkinto	0,68*	0,51-0,92
Ylioppilastutkinto ¹	0,57*	0,36-0,89
Ikä vapautuessa	0,98**	0,96-0,99

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$

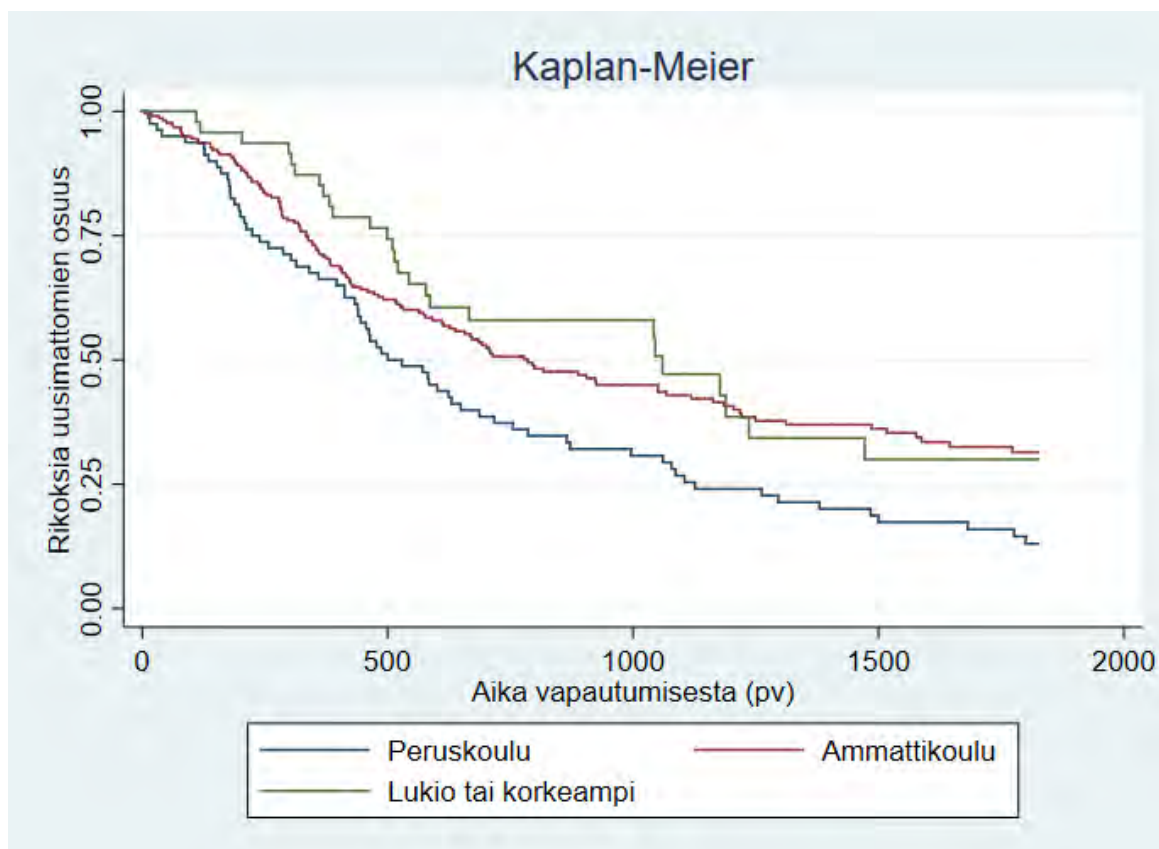
¹ Sisältää korkea-asteen tutkinnot

Rikosten uusimista on tarkasteltu vankilassa suoritetun tutkinnon mukaan mallissa 2. Tässä mallissa mukana ovat ainoastaan koeryhmän henkilöt, eikä taustamuuttujien eroa näiden koulutusryhmien välillä ole vakioitu. Ammatillisen tutkinnon suorittaneilla on peruskoulun suorittaneisiin verrattuna 32 prosenttia matalampi riski rikosten uusimiseen. Ylioppilastutkinnon suorittaneilla riski on peruskoulun suorittaneisiin nähden 43 prosenttia matalampi. (Taulukko 2.) Ryhmien välisiä eroja rikosten uusimisen kehityksessä seuranta-ajalla on tarkasteltu tarkemmin kuviossa 2.

Peruskoulututkinnon suorittaneiden ryhmässä rikoksen uusineiden osuus kasvaa kahta muuta ryhmää nopeammin. Kahden vuoden päästä vapautumisesta yli puolet peruskoulun suorittaneista on uusiutunut rikoksen, kun ammatillisen tutkinnon ja ylioppilastutkinnon suorittaneet saavuttavat vastaavan uusimistason vasta seuranta-ajan lopussa. (Kuvio 2.)

Sekä peruskoulun että ammatillisen koulutuksen suorittaneilla rikosten uusimisen taso kehittyy tasanaisesti seuranta-ajan edetessä. Ylioppilastutkinnon suorittaneilla kehitys on epätasaisempaa. Seuranta-ajan kolme ensimmäistä vuotta rikostaso pysyy kahta muuta ryhmää matalammalla, mutta kolmannen vuoden jälkeen rikostaso kasvaa hieman suuremmaksi kuin ammatillisen koulutuksen suorittaneilla. Kehityksen epätasaisuus johtunee siitä, että ylioppilastutkinnon suorittaneiden ryhmä on pienempi kuin muut kaksi ryhmää. Jo muutaman ihmisen uusiminen vaikuttaa käyrän muotoon.

Kuvio 2. Rikoksen uusineiden osuus viiden vuoden seuranta-ajalla vankilassa suoritetun tutkinnon mukaan (N=346)

Vankilakoulutuksen yhteyttä vapautumisen jälkeiseen työllisyyteen ja muuhun sosiaaliseen integraatioon on tarkasteltu taulukossa 3. Tuloksia verrataan koko tutkimusaineiston ja vähintään toisen asteen tutkinnon suorittaneiden kesken. Työssä tai opiskelemassa oli vuoden päästä vapautumisesta 26,9 prosenttia koeryhmän henkilöistä ja 20,5 prosenttia verrokkiryhmään kuuluvista. Kun tarkastelu rajoitetaan vain vähintään toisen asteen tutkinnon suorittaneisiin ja heidän verrokkeihinsa, koeryhmän henkilöistä jopa 31,4 prosenttia ja verrokkiryhmän henkilöistä 20,4 prosenttia oli vuoden päästä vapautumisesta työssä tai opiskelemassa. Tulokset viittaavat siihen, että vankilakoulutus parantaa vankien mahdollisuuksia työllistymiseen ja vankeuden jälkeiseen opiskeluun, vaikka se ei vähentäisi-kään rikosten uusimisen riskiä. Myönteistä on vastaavasti se, että työvoiman ulkopuolella oleminen tai (työkyvyttömyys)eläkkeen saaminen on koulutuksen suorittaneilla vähäisempää. Kokonaisuutena arvioiden tutkinnon suorittaneiden sosiaalinen integraatio on siten verrokkiryhmää parempaa. Vankilassa kouluttautuminen näkyy myös myönteisenä kehityksenä Tilastokeskuksen koulutusastetta mittaavassa muuttujassa: vankilassa koulutuksen suorittaneilla koulutusaste on verrokkiryhmää korkeampi.

Taulukko 3. Vapautumisen jälkeinen työssäkäynti ja muu sosiaalinen integraatio koko tutkimusaineistossa ja toisen asteen tutkinnon suorittaneilla

	Kaikki		Toisen asteen tutkinto	
	Koeryhmä	Verrokki-ryhmä	Koeryhmä	Verrokki-ryhmä
Tuomio vuoden päästä vapautumisesta				
Ei	72,0	71,7	73,7	74,7
Kyllä	28,0	28,3	26,3	25,3
P-arvo	p=.918	p=.918	p=.745	p=.745
N	346	1038	266	798
Pääasiallinen toiminta (TVM) vuoden päästä vapautumisesta (vapautumisvuosi <2015)				
Työllinen	19,0	14,5	23,6	15,7
Työtön	37,2	37,0	37,7	37,6
Opiskelija, koululainen	7,9	5,9	7,9	4,7
Eläkeläinen	5,1	9,9	2,1	8,1
Muu työvoiman ulkopuolella oleva	27,3	28,9	18,9	25,6
P-arvo	p=.122	p=.122	p<.01	p<.01
N	253	792	191	593
Työssä tai opiskelemassa vuoden päästä vapautumisesta (vapautumisvuosi <2015)				
Ei	73,1	79,6	68,6	79,6
Kyllä	26,9	20,5	31,4	20,4
P-arvo	p<.05	p<.05	p<.01	p<.01
N	253	792	191	593
Koulutusaste vapautuessa (vapautumisvuosi <2016)				
Enintään perusaste	32,8	65,8	17,5	61,1
Toinen aste ¹	63,1	31,7	77,1	35,6
Korkeakouluaste ²	4,1	2,5	5,4	3,4
P-arvo	p<.001	p<.001	p<.001	p<.001
N	293	905	223	686

¹ Sisältää erikoisammattikouluasteen

² Sisältää alimman korkea-asteen sekä alemman ja ylemmän korkeakouluasteen

7 YHTEENVETO

7.1 KESKEISET TULOKSET

Tulosten mukaan tutkinnon suorittamisella vankeusaikana ei ole tässä aineistossa havaittavissa tilastollisesti merkitsevää yhteyttä uusintarikollisuuteen, kun verrokkiryhmänä käytetään vankeustaustan ja sosiodemografisten tekijöiden suhteen kaltaistettua tutkintoa suorittamattomien vankien ryhmää. Molemmat ryhmät uusivat lähes identtiseen tahtiin. On huomionarvioista, että sekä koe- että ver-

rokkiryhmien uusiminen on selvästi keskimääräistä vähäisempää. Uusimisaste kaikilla vuosina 2007–2016 vapautuneilla vankeusvangeilla on tässä tutkimuksessa käytetyllä mittarilla vuoden sisällä vapautumisesta noin 49 prosenttia, koe- ja verrokkiryhmässä alle 30 prosenttia. Siten tutkinnon suorittaneiden vankien voidaan todeta uusivan rikoksia keskimääräistä vankien harvemmin, mutta tilastollisesti merkitsevää eroa kaltaistettuun verrokkiryhmään ei havaita.

Työllistymisen osalta tulokset ovat parempia koulutuksen näkökulmasta, sillä vapautumisvuoden lopussa tutkinnon suorittaneista vangeista suurempi osa on joko töissä tai opiskelee, kun taas verrokkiryhmässä työvoiman ulkopuolella oleminen ja eläkkeen saaminen on yleisempää. Tulokset ovat sosiaalisen integraation osalta vahvempia, jos analyysi rajataan vähintään ammatillisen tutkinnon suorittaneisiin henkilöihin.

7.2 RAJOITUKSET

Keskeisin ongelma tässä käytetyn havainnoivan (vs. satunnaistetun) asetelman osalta on se, ettemme voi olla varmoja siitä, olivatko koe- ja verrokkiryhmä tarpeeksi samanlaisia, jotta lopputulemien eron voitaisiin päätellä johtuvan koulutuksen suorittamisesta, eikä muista mahdollisista jäljelle jääneistä eroista ryhmien välillä. Kontrolliryhmän avulla muodostettu kontrafaktuaalinen arvio siitä, miten koulutuksen suorittaneet olisivat pärjänneet ilman koulutusta, voi olla harhainen molempiin suuntiin. Koeryhmän ja verrokkiryhmän erot uusintarikollisuudessa ja työllisyydessä voivat siten heijastaa ryhmien välisiä vakaita tai ajassa muuttuvia eroja ominaisuuksissa, joita ei ole mitattu (esim. motivaatio, itsekontrolli, sosiaaliset siteet). On oletettavaa, että käytettyjen taustamuuttujien avulla tehty kaltaistaminen pienentää eroja myös havaitsemattomissa muuttujissa, mutta tämän asian empiirinen testaaminen ei ole käytetyllä aineistolla mahdollista.

Jos pohditaan ensin niitä tekijöitä, jotka puhuvat sen puolesta, että koulutukseen päätyneet olisivat positiivisesti valikoituneita, on keskeisin luultavasti hankalasti mitattava ”desistanssimotivaatio”. Yleisesti ottaen voidaan ajatella, että erilaisiin interventioihin päätyvät sellaiset ihmiset, jotka pyrkivät muuttamaan elämänsä suuntaa ja esimerkiksi luopumaan rikollisesta elämäntavasta. Jos henkilö itse uskoo koulutuksen edesauttavan tätä tavoitetta, ja koulutukseen osallistuminen on vapaaehtoista, voi tällainen mekanismi aiheuttaa tuloksiin harhan, joka saa koulutuksen vaikutuksen näyttämään turhan positiiviselta, koska verrokkiryhmään jäävät ne henkilöt, joilla tällaista halua muutokseen ei ole. Kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa on lähdetty siitä, että tällaisen vaativan prosessin läpikäyminen voisi itsessään ilmentää vahvaa desistanssimotivaatiota ⁴¹ ja myös kotimaisissa tutkimuksissa on havaittu selviä eroja ohjelmien suorittaneiden ja keskeyttäneiden uusintarikollisuudessa.

Toisaalta voi myös olla, että negatiivinen valikoituminen on tässä yhteydessä merkittävämpi mekanismi. Emme pysty aineiston perusteella sanomaan kovin tarkasti, olivatko koulutukseen päätyneet jotenkin muuten erilaisia kuin verrokkit. Lisäksi on mahdollista, että verrokkien osallistuminen muuhun kuntoutukseen ja toimintaan on myös vaikuttanut myöhempään rikollisuuteen ja työssäkäyntiin. On tärkeää pitää mielessä, että vaikutusestimaattimme eivät ole vertailuja tutkinnon suorittamisen ja täysin passiivisen (keskimäärin) vajaan neljän vuoden vankeuden välillä, vaan vertailuja koulutuksen ja sen vaihtoehtojen välillä.

Edellä mainitusta syystä johtuen vankilassa toteutettujen interventioiden luotettavampi arviointi vaatisi satunnaistettuja kontrolloituja asetelmia, joissa myös verrokkiryhmän saama kuntoutus olisi selvästi määritelty ja koe- ja verrokkiryhmät satunnaistettu. Tällaisen asetelman perusteella olisi helpompaa sanoa, miten koe- ja verrokkiryhmien kohtelu erosi toisistaan, ja mitä vaihtoehtoja tai ”kuntoutuspolkuja” analyysissa tosiasiallisesti verrataan. On esimerkiksi mahdollista, että osa verrokkiryhmästä suoritti osia koulutuksesta, muttei ehtinyt saada tutkintoa valmiiksi. Toisaalta aineisto

⁴¹ Bushway & Apel 2012.

osoittaa, että Tilastokeskuksen aineistolla mitattu koulutustaso ei muuttunut verrokkiryhmässä juuri-kaan suhteessa vankeutta edeltäneeseen aikaan, mutta koeryhmässä selvästi. Siten ei vaikuta uskottavalta, että Vankitietojärjestelmän mahdollinen alipeitto *tutkintojen kirjaamisen* osalta selittäisi tulosta.

7.3 POHDINTAA

Vankien koulutuksella on perusoikeuksiin liittyviä ulottuvuuksia, jotka eivät riipu koulutuksen vaikutuksesta tässä tarkasteltuihin uusintarikollisuuteen tai työllistymiseen. Suomen perustuslaki turvaa kaikille yhtäläiset oikeudet kouluttautumiseen ja itsensä kehittämiseen.

Näiden perustavien lähtökohtien lisäksi kriminaalipolitiikassa ajatellaan, että vankien integroitumisen tukeminen muun muassa koulutuksella on omiaan vähentämään uusintarikollisuutta esimerkiksi helpottamalla vankien sijoittumista työelämään. Tutkimuksemme pureutui juuri tähän koulutuksen empiirisiä vaikutuksia koskevaan kysymykseen. Emme kuitenkaan voineet osoittaa, että vankikoulutus vähentäisi uusintarikollisuutta. Tulos näyttäisi poikkeavan jossain määrin eritoten Yhdysvalloissa saaduista tuloksista, jotka viittaavat koulutuksen uusintarikollisuutta vähentävään vaikutukseen. Ero Suomen ja Yhdysvaltain välillä voi heijastaa vankipopulaation luonnetta näissä maissa. Yhdysvalloissa korkean vankiluvun oloissa vankipopulaatio saattaa kognitiivisesti poiketa vähemmän normaali-populaatiosta; sen sijaan Suomessa vankeuteen valikoituu poikkeavampi populaatio – kuten ne, jotka eivät sovellu yhdyskuntaseuraamuksiin.⁴²

Toisaalta tässäkin tutkimuksessa vankilakoulutus liittyi kuitenkin suotuisampaan työ- ja koulutustilanteeseen vapautumisen jälkeen. Sitä, miksi siteet sosiaaliin instituutioihin eivät ilmene uusintarikollisuuden laskuna (kuten teoreettisesti voisi olettaa), olisi paikallaan tutkia tarkemmin jatkossa. Etnografisella tutkimuksella voitaisiin selvittää sitä, miten vankilakoulutukseen tulevat valikoituvat. Etnografisesta kirjallisuudesta tunnetaan mainintoja siitä, että huumekaupasta tuomitut osoittavat intoa opiskeluun.⁴³ Lyhytaikaisvankitutkimuksessa todettiin, että osa halusi koulutuksen avulla irtautua rikosuralta, kun taas toiset etsivät koulutuksesta ”hyötyä” ja ”mahdollisuuksia rikollisen elämäntilanteen tavoitteiden mukaiseen toimintaan”. Joillekin koulutus oli keino hankkia päihteitä ja lomatuksia.⁴⁴ Nämä tiedot saattavat kuvata mekanismeja, joiden seurauksena koulutukseen osallistuminen ei ilmene uusintarikollisuuden vähenemisenä, ja jotka toisaalta vaikuttavat koulutuksen suorittaneiden ryhmän koostumukseen suhteessa verrokkiryhmään. Koulutuksella voi toisin sanoen olla yhdysvaikutuksia siihen hakeutumisen motiivien kanssa, eivätkä motiivit välttämättä liity desistanssioptimismiin. Edelleen on kuitenkin pidettävä mielessä, että koeryhmän uusiminen on kuitenkin keskimääräistä aineiston vankia matalampaa.

Vaikuttavuusarvioinnit ovat merkityksellisiä myös kriminologian teorian kannalta. Sosiaalisen kontrollin teorian mukaan vankilakoulutuksen tulisi näkyä uusintarikollisuuden laskuna; tai ensin koulutukseen ja työhön kiinnittymisen nousuna ja sitä kautta rikollisuuden vähenemisenä. Tässä saadut tulokset viittaavat siihen, että tutkinnon suorittaminen vankilassa keskimäärin lisää sidoksia instituutioihin muttei silti vähennä uusintarikollisuutta.

⁴² Kivivuori ym. 2018, 65.

⁴³ Ruckenstein & Teppo 2005, 37.

⁴⁴ Kivivuori & Linderborg 2009, 128–9.

LÄHTEET

- Aaltonen, Mikko: Socioeconomic differences in crime and victimization – a register-based study. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 26, 2013. (Aaltonen 2013)
- Aaltonen, Mikko – Hinkkanen, Ville: Katuväkivaltatyön vaikuttavuus: HelsinkiMission Aggredi-ohjelman arviointi. OPTL Verkkokatsauksia 40/2014. [Viitattu 22.11.2019] Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/152599> (Aaltonen & Hinkkanen 2014)
- Aikuisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2017. Opetushallitus, Määräykset ja ohjeet 2017:9a. [Viitattu 6.2.2019] Saatavissa: https://www.oph.fi/download/184339_Aikuisten_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2017.pdf
- Bushway, Shawn D. – Apel, Robert. A signaling perspective on employment-based reentry programs. Training completion as a desistance signal. *Criminology & Public Policy* 11:1, 21-50, 2012.
- Aos, Steve – Miller, Marna – Drake, Elizabeth: Evidence-based adult correction programs: what works and what does not. Olympia: Washington State Institute for Public Policy, 2006. (Aos ym. 2006)
- Bhuller, Manudeep – Dahl, Gordon B. – Løken, Katrine Velleesen – Mogstad, Magne: Incarceration, Recidivism and Employment. CEPR Discussion Paper No. DP13215, 2018. (Bhuller 2018)
- Bozick, Robert – Steele, Jennifer – Davis, Lois – Turner, Susan: Does providing inmates with education improve postrelease outcomes? A meta-analysis of correctional education programs in the United States. *Journal of Experimental Criminology* 14:389–428, 2018. (Bozick ym. 2018)
- Brå: Effekter av arbetsmarknadsutbildning för intagna i fängelse. Rapport 2010:14. Stockholm: Brottsförebyggande rådet, 2010. (Brå 2010)
- Council of Europe: Education in prison. Recommendation No R (89) 12 adopted by the Committee of Ministers of the Council of Europe on 13 October 1989 and explanatory memorandum. Strasbourg 1990. (Council of Europe 1990)
- Council of Europe: Recommendation Rec. 2006:2 of the Committee of Ministers to member states on the European Prison Rules. Adopted by the Committee of Ministers on 11 January 2006 at the 952nd meeting of the Ministers' Deputies, 2006. (Council of Europe 2006)
- Davis, Lois M. – Bozick, Robert – Steele, Jennifer L. – Saunders, Jessica – Miles, Jeremy N. V.: Evaluating the Effectiveness of Correctional Education: a meta-analysis of programs that provide education to incarcerated adults. Santa Monica: RAND Corporation, 2013. (Davis ym. 2013)
- Diamond, Alexis – Sekhon, Jasjeet S.: Genetic Matching for Estimating Causal Effects: A General Multivariate Matching Method for Achieving Balance in Observational Studies. *Review of Economics and Statistics* 95:3, 932–945, 2013. (Diamond ja Sekhon 2013)
- Ellison, Mark – Szifris, Kirstine – Horan, Rachel – Fox, Chris: A Rapid Evidence Assessment of the effectiveness of prison education in reducing recidivism and increasing employment. *Probation Journal*, 64(2), 108–128, 2017. (Ellison ym. 2017)
- Huttunen, Kristiina – Pekkarinen, Tuomas – Uusitalo, Roope – Virtanen, Hanna: Lost Boys: Access to Secondary Education and Crime. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, VATT Working Papers 114, 2018. (Huttunen ym. 2018)
- Joukamaa, Matti ja työryhmä: Rikosseuraamusasiakkaiden terveys, työkyky ja hoidontarve. Perustulosraportti. Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2010. (Joukamaa ym. 2010)

Kivivuori, Janne – Aaltonen, Mikko – Näsi, Matti – Suonpää, Karoliina – Danielsson, Petri: Kriminologia. Rikollisuus ja kontrolli muuttuvassa yhteiskunnassa. Gaudeamus, Helsinki, 2018. (Kivivuori 2018)

Kivivuori, Janne – Linderborg, Henrik: Lyhytaikaisvanki. Tutkimus lyhytaikaisvankien elinoloista, elämäntilasta ja rikollisuudesta. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 248. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos: Helsinki, 2009. (Kivivuori ja Linderborg 2009)

Konttila, Arja – Aaltonen, Mikko – Tyni, Sasu: Väkivaltarikollisten OMA-ohjelman tehokkuuden ja vaikuttavuuden arviointi uusintarikollisuuden näkökulmasta: analyysi OMA-ohjelman suorittaneiden ja keskeyttäneiden väkivaltarikollisten uusintarikollisuudesta. Edilex Edita Publishing Oy, 2018. [Viitattu 22.11.2019] Saatavissa: <https://www.edilex.fi/artikkelit/18577.pdf> (Konttila, Aaltonen & Tyni 2018)

Koski, Leena – Mäki, Marianne: Vankien ammatillista koulutusta koskeva selvitys. Opetushallitus, 2006. [Viitattu 6.2.2019] Saatavissa: https://www.ooph.fi/download/143816_Vankien_ammattillista_koulutusta_koskeva_selvitys.pdf (Koski ja Mäki 2006)

Koski, Leena - Miettinen, Kaija: Vangit koulutuksessa. Selvitys vankien koulutukseen osallistumisesta, oppimisvalmiuksista ja -strategioista sekä opetuksen laadusta. Vammala: Rikosseuraamusvirasto, Rikosseuraamusviraston julkaisuja 3/2007. [Viitattu 6.2.2019] Saatavissa: http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/oJ202Cg6R/3-2007_Vangit_koulutuksessa_wep.pdf (Koski ja Miettinen 2007)

Laki Rikosseuraamuslaitoksesta 27.11.2009/953. Finlex. [Viitattu 6.2.2019] Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2009/20090953>

Lindgren, May - Jensen, Jimmy - Dalteg, Arne - Wirsén Meurling, Ann - Ingvar, David H. - Levander, Sten: Dyslexia and AD/HD among Swedish Prison Inmates. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 3:1, 84–95, 2002. (Lindgren ym. 2002)

MacKenzie, Doris L.: What works in corrections: reducing the criminal activities of offenders and delinquents. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. (MacKenzie 2006)

Oikeusministeriön muistio 279/44/2016. [Viitattu 1.8.2019] Saatavissa: <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaistuMetatieto/Documents/EDK-2016-AK-91691.pdf>

Rikosseuraamuslaitos 2017. Tilastoja. Helsinki, Rikosseuraamuslaitos 2017. [Viitattu 6.2.2019] Saatavissa: https://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-tilastollinenvuosikirja/xD59k9cWF/RISE_Tilastoja_2017.pdf (Rikosseuraamuslaitos 2017)

Rikosseuraamuslaitos 2018. [Viitattu 6.2.2019] Saatavissa: <https://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/taytantonpano/toiminnot/opiskelu.html> (Rikosseuraamuslaitos 2018)

Ruckenstein, Minna - Teppo, Annika: Vankien väliset valtasuhteet ja väkivallan pelko suljetussa vankilassa. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2005. Rikosseuraamusvirasto, Vammala. (Ruckenstein ja Teppo 2005)

Sekhon, Jasjeet S.: Multivariate and propensity score matching software with automated balance optimization: The matching package for R. *Journal of Statistical Software* 42:1–52, 2011. (Sekhon 2011)

Skardhamar, Torbjørn – Savolainen, Jukka: Changes in criminal offending around the time of job entry: a study of employment and desistance. *Criminology* 2:52, 263–291, 2014. (Skardhamar ja Savolainen 2014)

Suomen perustuslaki 11.6.1999/731. Finlex. [Viitattu 6.2.2019] Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Tuominen, Tiina: Neurocognitive deficits, academic difficulties and substance dependence among Finnish offenders: connections to recidivism and implications for rehabilitation. Väitöskirja. Turun yliopisto, 2018. (Tuominen 2018)

Tyni, Sasu - Blomster, Peter: Vähentävätkö vankitoiminnot uusintarikollisuutta? Yhteiskuntapolitiikka 77:6, 621–639, 2012. (Tyni ja Blomster 2012)

Tyni, Sasu: Vankeinhoidon vaikuttavuus. Onko kuntoukselle tilastollisia perusteita? Rikosseuraamuslaitoksen julkaisuja 1/2015. (Tyni 2015)

Vankeuslaki 23.9.2005/767. Finlex. [Viitattu 6.2.2019] Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050767>

Wilson, David B. - Gallagher, Catherine A. – MacKenzie, Doris L.: A meta-analysis of corrections-based education, vocation, and work programs for adult offenders. *Journal of Research in Crime & Delinquency*, 37(4), 347–368, 2000. (Wilson ym. 2000)